

voorjaar 2000

BOMEN *nieuws*

Kwartaalblad van de Bomenstichting

Geen rivier zonder dijken met...
bomen

Mr B.M. Visser & partners

Juridische Raadgevers
Natuur, Bos en Landschap

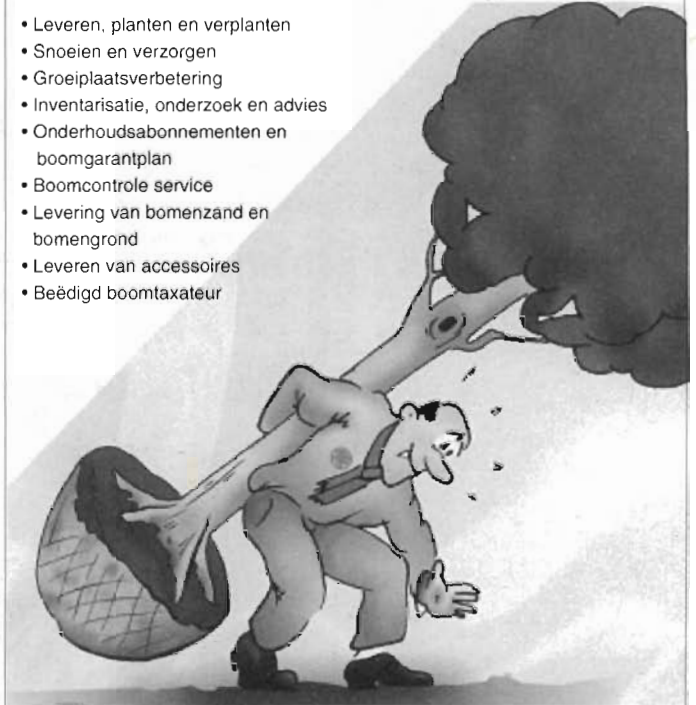
Ravenhorsterweg 61, 7103 AR Winterswijk
telefoon en fax: 0543 - 51 85 17
e-mail: bmvisser@freeler.nl

NATIONALE BOMENBANK

Boomverplanting en verzorging

- Leveren, planten en verplanten
- Snoeien en verzorgen
- Groeiplaatsverbetering
- Inventarisatie, onderzoek en advies
- Onderhoudsabonnementen en boomgarantplan
- Boomcontrole service
- Levering van bomenzand en bomengrond
- Leveren van accessoires
- Beëdigd boomtaxateur

Bezoekadres: Abbekesdoel 22a, Bleskensgraaf
Postadres: Postbus 4, 2970 AA Bleskensgraaf
Telefoon: 0184-69 89 89
Telefax: 0184-69 89 90

Vakcursus: VTA-1

Visuele boomcontrole en registratie

7 juni te Arnhem

Sinds 1993 verzorgt het N.O.C.B. de VTA-1 cursus "Visuele boomcontrole en registratie".

De cursus wordt 'aan huis' verzorgd (deelname 4 personen) en is gericht op de mensen die belast zijn met de uitvoering of het toezicht op de uitvoering van de zorgplichten zoals die gelden voor alle boomeigenaren.

Specifieke aandacht is er voor de wijze waarop

invulling gegeven kan worden aan de visuele boomcontrole en de bijbehorende registratie. Eens per jaar is echter ook **individuele inschrijving** op deze cursus mogelijk.

Cursusinhoud:

- zorgplichten / aansprakelijkheid
- risicobomen / defectsymptomen
- visuele inspectie / registratie
- inclusief veldexcursie ('s middags)

VAKCURSUSSEN

Bel voor inschrijving of informatie! Cursusdatum : 7 juni 2000

N.O.C.B.
Boomtechnisch Adviesburo
beëdigd taxateur van bomen

Bezoek onze internetsite: www.nocb.nl

Postbus 168, 6930 AD Westervoort
Telefoon 026 - 31 17 550
Telefax 026 - 31 20 538

Bomen zijn verbazingwekkend

Veel mensen putten inspiratie uit bomen en maken gebruik van hun goede eigenschappen. Aan de andere kant zijn bomen voor velen een bron van ergernis en een sta in de weg. Maar zelfs de grootste bomensloper zal toch wel eens met verbazing bij een boom staan en op dat moment tot inkeer komen. Misschien alleen voor dat moment, maar toch ... Omgekeerd geldt dat ook voor de bomenliefhebber. Er zijn wel eens van die momenten dat een mens een boom liever niet was tegengekomen. Zoals de persoon die met zijn auto moest uitwijken voor een dronken mede-weggebruiker en met een harde klap tot stilstand kwam tegen een boom. Als die boom er niet had gestaan, dan ... De revalidatie heeft hem maanden gekost. Ik moest met een van zijn ouders in discussie over het feit dat bomen langs wegen juist ook een nuttige functie hebben en dat verkeerskundigen ze bewust hebben geplant. Er zijn evenzoveel gevallen te noemen waarbij bomen de val of de slippartij hebben gekeerd met als gevolg dat erger werd voorkomen.

Er zijn zo ongelooflijk veel facetten aan bomen. Zelfs bij het vergaren van kopij voor Bomen-nieuws is er een enorme keus aan onderwerpen en materiaal en dan beperken we ons nog voornamelijk tot de Nederlandse bomen. Het tweede Bomennieuws van dit jaar toont de vele kanten. Zo is het intrigerend om te zien wat bomen aan kunstuitingen teweegbrengen. In dit nummer vindt u een artikel over zeven kunstenaars bijeen op een themaexpositie in Rhenen met de boom als uitgangspunt en in het kader van "Dertig jaar Bomenstichting". Als u in de gelegenheid bent ...

Bomen zijn verbazingwekkend. Want eeuwen- en eeuwenlang is de boom al metgezel van de mens. Voor de een is de spirituele kracht van bomen de bindende factor, voor de ander de bijzondere kwaliteit van het hout. En wat te denken van de plaats van de boom in allerlei religies. Je zou er een boek over vol kunnen schrijven en dat hebben we daarom ook maar gedaan. We kunnen u trots melden dat binnenkort het boek 'Bomen en mensen, een oeroude relatie' zal verschijnen. Na de succesvolle uitgave van Monumentale bomen in Nederland is er voor deze publicatie weer samengewerkt met uitgeverij Boom in Amsterdam. In de mee-gehechte folder vindt u meer informatie. U kunt intekenen voor een exemplaar tegen een aantrekkelijke donateursprijs.

Frank Moeris

In dit nummer ...

4

Geen rivier zonder dijken met ... bomen

Het water stijgt ons tot de lippen als gevolg van broeikaseffect en zeespiegelstijging. De dijken moeten hoger en voor bomen is er geen plaats. Want men ontdekte jaren geleden dat boomwortels in dijken een gevaar voor de stevigheid van het dijklichaam kunnen betekenen. Bomen waren gevaarlijk en moesten dus van de dijken af. Jarenlang was dit het credo van waterschapsmensen, maar het verbazingwekkende doet zich nu voor dat er toch weer een discussie op gang is gekomen om bomen op dijken te handhaven en zelfs weer te planten. Want we kunnen niet zonder bomen!

8

Internet ondergraaft bomen

Geen koperdraad in de grond voor de telefoon-, televisie- en dus tegelijkertijd internetverbindingen, maar glasvezel. Het kan bijna niet anders of u bent er wel letterlijk of figuurlijk over gestruikeld. Het is ongelofelijk dat na jarenlange pleidooien voor het zorgvuldig omgaan met boomwortels in relatie tot het leggen van kabels en leidingen, nu plotseling alles moet wijken voor het glasvezelbreiwerk. Bomenliefhebbers zien het met ontsteltenis aan. De Bomenstichting trok aan de bel, maar vele duizenden bomen staan inmiddels op één been en moeten zien zich staande zien te houden.

12

The art of trees - the spirit of wood

Zeven kunstenaars bijeen met elk hetzelfde thema: bomen. Van 5 mei tot 4 juni is mede in het kader van het dertigjarig bestaan van de Bomenstichting een expositie te zien in Rhenen. In dit artikel geeft Aart de Veer, organisator van den tentoonstelling, een korte schets van de deelnemende kunstenaars en hun werk.

en verder ...

Boomverzorging voor leken, deel 2: bovengronds 3

Column: hoge bomen 9

Uitslag enquête 15

Van onze lezers 17

Kort nieuws 20

Boeken 21

Agenda 23

Rijp & Groen 24

Op de omslag: de Kopse boom van Heerewaarden, een zwarte populier van ongeveer 120 jaar oud. (zie het artikel op blz. 4)

“Denkend aan Holland zie ik brede rivieren traag door een oneindig laagland gaan, rijen ondenkbaar ijle populieren als hoge pluimen aan de einder staan”

Geen rivier zonder dijken met ... bomen

Edwin Koot

foto:
Edwin Koot

De eerste regels uit het beroemde gedicht van Marsman 'Herinnering aan Holland' tekenen het beeld van een groot deel van ons land. De rivieren worden geflankeerd door dijken. Polders bestaan bij de gratie van stevige dijken. Deze kunstmatige langwerpige heuvels zijn niet weg te denken uit het Nederlandse landschap. Dijken beschermen immers het achterland tegen binnenstromend water. Zij moeten onze veiligheid waarborgen. Dat is hun belangrijkste functie. Vanuit dat perspectief zijn bomen op dijken niet gewenst, omdat bij het omwaaien van een boom met wortels en al een gat in de dijk kan ontstaan. Toch zien we op tal van plaatsen bomen op of langs dijken staan. Hebben

we te maken met gedoogbeleid of worden bomen ook bewust aangeplant? De Bomenstichting is betrokken bij een onderzoek waarbij gekeken wordt hoe bomen een plaats kunnen behouden of krijgen op dijken.

Veiligheid

Onder invloed van bijvoorbeeld de watersnoodramp in '53 en de bijna-ramp in de Betuwe in '95 zijn de dijken steeds verder verhoogd en versterkt. De veiligheid krijgt terecht de hoogste prioriteit. Maar als de waterschappen vanwege deze reden op grote schaal bomen op dijken willen verwijderen, stuit dat op groot verzet. Het maatschappelijk natuur- en milieubewustzijn is namelijk in de loop van de tijd eveneens gegroeid. De commissie Boertien kwam in '94 dan ook met het advies aan beheerders van waterkeringen om niet uitsluitend te letten op de veiligheid maar om ook oog te hebben voor andere waarden en belangen. En daar

staat de beheerder nu: oog in oog met een mooie boom op een dijk en niet wetende wat te doen.

Functies van bomen op dijken

Ook voor de Bomenstichting staat veiligheid voorop. Maar zij is tevens van mening dat bomen van oudsher thuishoren in het waterlandschap. In de 17e eeuw plantte men zelfs wilgen op de zandplaten in het zomerbed van de rivier. Daar is men weer vanaf gestapt, omdat dit een vlotte afvoer van water en ijs belemmert. Maar nog steeds zijn er polderdijken met een weelderige begroeiing. Stuk voor stuk ecologische paradijsjes of belangrijke verbindingzones tussen bijvoorbeeld twee natuurgebieden. De bomenrijen accentueren de dijken in het landschap. Door de bomen is het verloop van de dijk veel duidelijker zichtbaar. Daarnaast zijn er bomen die een duidelijke functie hebben, zoals de bakenbomen die schippers bij hoog water de loop van de rivier aangeven. Een voorbeeld is de Kopse boom bij Heerewaarden, een monumentale zwarte populier van ongeveer 120 jaar oud, die volgens de overlevering tevens geplant is om het kruierend ijs te breken.

Onderzoek naar bomen op dijken.

In een recent onderzoek is gekeken naar de mogelijke gevaren van bomen op dijken en tevens naar de landschappelijke, natuur- en cultuurhistorische waarde die deze bomen kunnen hebben. De Bomenstichting is zeer nauw betrokken bij dit onderzoek. Het blijkt dat veel effecten van bomen op dijklichamen nog onvoldoende zijn onderzocht. En dat daardoor soms wel erg ruime veiligheidsmarges worden gehanteerd. Zo neemt men bijvoorbeeld aan dat als een boom omwaait, er een ontgrondingskuil ontstaat ter grootte van de doorsnede van de kruin. De Bomenstichting heeft aangegeven dat de wortels veel dichterbij de stamvoet afknap-

pen. Daardoor ontstaat een veel kleinere kuil en dus is het gevaar voor de dijk minder groot dan tot nu toe is aangenomen.

De eerste fase van het onderzoek is inmiddels afgerond. Waterschappen en andere beheerders hebben nu (voor-

lopige) richtlijnen in handen voor het beoordelen van bestaande bomen op dijken. Aan de hand van deze richtlijnen kan de landschappelijke-, natuurlijke- en cultuur-historische waarde van bomen bepaald worden. Deze waarde wordt nadrukkelijk meegenomen in de beoordeling. In de praktijk betekent dit dat er minder (waardevolle) bomen gekapt worden.

In het vervolg van dit onderzoek wordt gekeken naar de praktische toepassing van deze richtlijnen. Wellicht dat deze toetsing aan de praktijk leidt tot enige aanpassingen van de richtlijnen. Daarnaast is nader onderzoek gewenst voor het opstellen van richtlijnen voor de aanplant van nieuwe bomen. Nu is men nog heel voorzichtig met nieuwe aanplant. Als beheerders echter geen nieuwe bomen aanplanten ontstaat een kaal waterlandschap. En dat kan niet de bedoeling zijn, want bomen en dijken horen bij elkaar.

”... Maar nog steeds zijn er polderdijken met een weelderige begroeiing. Stuk voor stuk ecologische paradijsjes of belangrijke verbindingzones tussen bijvoorbeeld twee natuurgebieden”.

foto: Edwin Koot

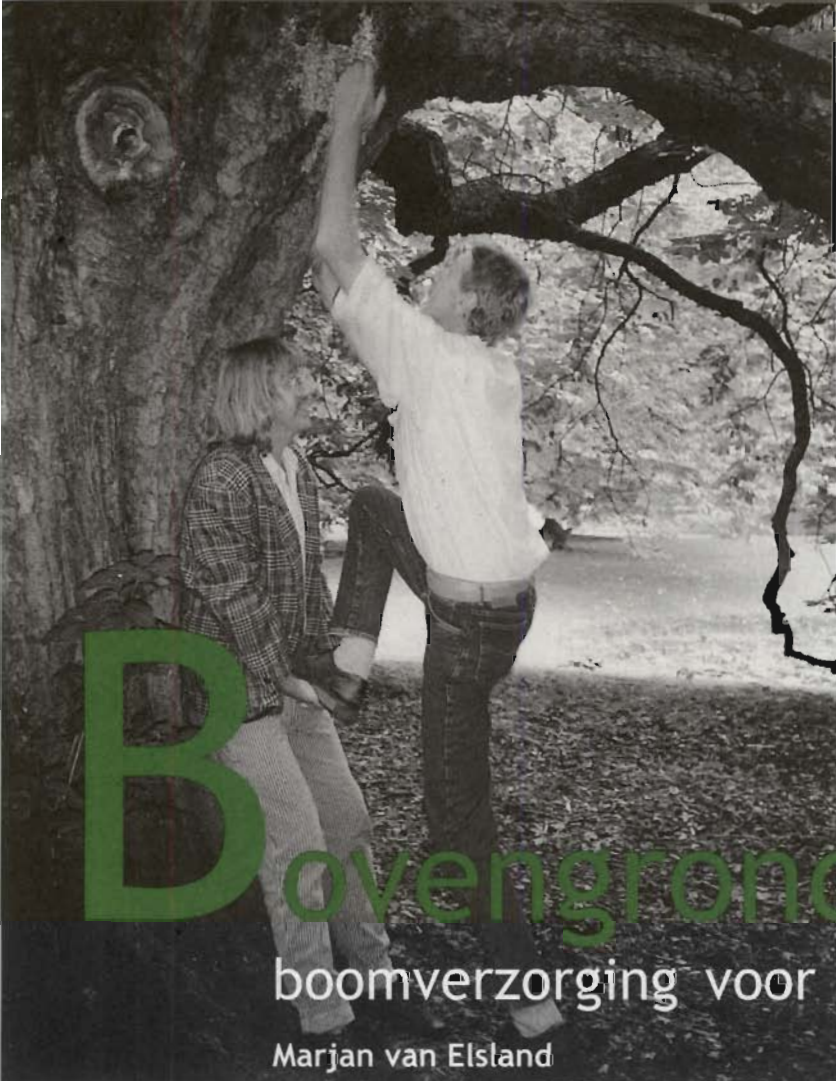
Bomenstichting adviseert bij bomenbeleid

Sinds jaar en dag adviseert de Bomenstichting gemeenten bij vragen over bomenbeleid. De verschillen in aanpak van bomenbeleid en -beheer tussen de gemeenten zijn aanzienlijk. De Bomenstichting heeft hier onderzoek naar gedaan en komt tot de conclusie dat deze verschillen te groot zijn. Daarom is zij momenteel bezig met een handleiding voor goed bomenbeleid. Eind september verschijnt deze uitgave onder de titel: 'Kiezen voor Bomen, richtlijnen voor gemeentelijk bomenbeleid'.

De Bomenstichting zal zich de komende tijd nog meer richten op het adviseren van gemeenten. 'Kiezen voor

Bomen' levert hiervoor de uitgangspunten. De Bomenstichting schrijft geen beleidsstukken voor een gemeente. Willen gemeenten echter weten op welke wijze zij hun bomenbeleid kunnen evalueren of op welke manier goed bomenbeleid kan worden vormgegeven, dan kan de gemeente voor advies bij de Bomenstichting terecht.

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met Judith Westerink, medewerker Bomenbeleid. Tel: (030) 234 07 78, fax: (030) 231 03 31 of e-mail: bomenstichting@worldmail.nl

Bovengronds

boomverzorging voor leken, deel 2

Marjan van Elsland

'Visuele boomcontrole'. Met wat voor paddestoel hebben we te maken?

foto: Marjan van Elsland

Dit artikel is opgebouwd uit twee hoofdbestanddelen. Eerst worden twee belangrijke gezondheidsaspecten beschreven, namelijk de stabiliteit en de conditie van de boom opdat u eventuele problemen beter begrijpt. Daarna wordt aan de hand van een aantal belangrijke symptomen het werk van de boomverzorgger beschreven.

Stabiliteit

Als er iets mis is met de stabiliteit van een boom, bijvoorbeeld doordat de stam van binnen is aangetast door rottingschimmels, dan kan de conditie van de boom toch nog prima zijn. Dat komt omdat het 'leven' van de boom (de sapstromen) zich aan de buitenkant van de boom afspeelt. Een boom kan tegelijkertijd 'kerngezond' maar ook 'rot tot in de kern' zijn.

Ook takken, die slecht met de stam vergroeid zijn (plakoksels), dode takken, holten, schimmels en houtborende insecten kunnen stabiliteitsproblemen veroorzaken, die vroegtijdig moeten worden onderkend, voordat ze gevaarlijk worden. Onderzoek en controle zijn hier de belangrijkste maatregelen, naast snoei en heel soms het aanbrengen van verankeringen.

Wondverzorging en boomchirurgie werden vroeger ingezet om rottingsprocessen te stoppen, maar dat bleek zinloos. De boom beschikt zelf over afgrenzingsprocessen (bijvoorbeeld kurklaagjes die een schimmel insluiten), waar wij mensen niets aan toe kunnen voegen. Als deze processen falen als gevolg van infectie door een agressieve schimmel, kan de boomverzorgger alleen maar toekijken, controleren en op tijd aangeven, dat de boom op omvallen staat.

Dit is het tweede van vier artikelen over boomverzorging om de boombezitter/beheerder beter bekend te maken met het werk van de boomverzorgger.

De serie werd voorafgegaan door een artikel over het waarom van de boomverzorging (nr. 4/99): veiligheid van mensen, gezond houden van de boom en aanpassen van de vorm van de boom aan onze wensen. In nr. 1/2000 werd uitgelegd hoe een boom werkt. Met die informatie kan nu het echte werk beginnen. Wat ziet, onderzoekt en doet een boomverzorgger, als u hem of haar hebt ingeschakeld, omdat u de boom 'niet vertrouwt'. In dit nummer allerlei bovengrondse zaken, in nummer 3 gaan we ondergronds en geven tips voor de keuze van een boomverzorgingsbedrijf. Nummer 4 sluit de serie af met een artikel over het kiezen en (ver)planten van bomen.

Conditie

De conditie van een boom wordt vooral bepaald door het evenwicht tussen de bladeren en de wortels en door de sapstromen. Een conditieprobleem wordt bijna altijd zichtbaar, doordat de bladeren minder groot en groen zijn en eerder afvallen in de herfst, ook al zit de oorzaak vaak in de grond of in één van de sapstromen. De iepenziekte is een extreem voorbeeld van een conditieprobleem.

De conditie van een boom kan tenslotte zo stek achteruit gaan, dat hij niet meer uitloopt. Als de stabiliteit van takken, stam en wortels goed is, kan hij echter nog jaren blijven staan als onderkomen voor planten, dieren en schimmels, als een kaal natuurmonument of als een met klimop begroeide vogelflat, tenzij er een besmettelijke ziekte in het spel is, zoals iepenziekte.

Bij conditieproblemen is de boomverzorgger vaak minder machteloos dan bij stabiliteitsproblemen, vooral als hij er vroeg bij is. Hij kan de oorzaak opsporen door onderzoek te doen en maatregelen nemen om het probleem op te lossen. Vaak is groeiplaatsverbetering (grondbewerking en bemesting) genoeg om de wortels aan te zetten tot nieuwe groei, waarna de hele boom al snel weer opbloeit, een dankbare klus!

Soms gaat de conditie zichtbaar achteruit als gevolg van de aanwezigheid van parasitaire schimmels, die ook de

stabiliteit aantasten, b.v. honingzwam, reuzenzwam. In dat geval wordt de boomverzorger weer begeleider en controleur.

Symptoom, onderzoek, diagnose, behandeling

U constateert, dat er iets mis is met uw boom; hij staat bijvoorbeeld slecht in blad of heeft veel dode takken, er loopt vies slijm uit een vertakking of er staan iedere herfst paddestoelen op de stamvoet. Kortom, u denkt dat de 'huisarts' langs moet komen. Hier volgt een opsomming van de meest voorkomende symptomen en de werkzaamheden van de boomverzorger.

De boom staat slecht in blad

Als u 's zomers onder een boom staat en de lucht niet of nauwelijks kunt zien, dan heeft de boom een prima conditie. Als de bladeren daarentegen klein, geel, verschrompeld, verwelkt of aangevreten zijn en in het najaar veel te vroeg afvallen dan kan er iets aan de hand zijn. De boomverzorger zal beginnen met gewoon kijken, vanaf de grond en zondig hoog in de boom. Hij ziet dan al snel of er sprake is van:

- een (meestal onschadelijke) insectenaantasting, zoals luis (verschrompeld blad), vretterij door rupsen, kevers of ander klein spul (blad weg- of aangevreten), waar niets aan gedaan hoeft te worden, dat regelt de natuur zelf wel;
- een dodelijke ziekte, zoals iepenziekte of verwelkingsziekte, waaraan helaas niets is te doen;
- een gebrek aan een of meer voedingszouten (de bladeren vertonen dan karakteristieke kleurpatronen), wat geverifieerd kan worden aan de hand van onderzoek van blad- en bodemonsters, waarna bemesting de problemen op kan lossen (zie verder in deel 3).
- een agressieve schimmel in de stam(voet), die de sapstromen belemmert
- een conditieprobleem als gevolg van wortelschade of een storing in de bodem (zie verder in deel 3).

Dood hout

Er zijn twee vormen van dode takken in de kroon:

- als er takken binnen de kroon zitten, dus onder het bladerdak, sterven deze omdat ze niet genoeg licht krijgen; dit is een natuurlijk proces en geen ziekte; zulke dode takken worden vaak wel weggehaald als ze bij het uitbreken schade kunnen aanrichten;
- als de dode takken buiten de bladerkroon uitsteken, is er sprake van een aftakelingsproces dat om serieus onderzoek vraagt; de boom laat hiermee zien, dat er onvoldoende water met voedingszouten wordt aangevoerd als gevolg van problemen in de stam of onder de grond; afhankelijk van de diagnose zal de boomverzorger al dan niet een behandeling voorstellen; het heeft in elk geval geen zin om die dode takken af te zagen zonder ook iets aan de oorzaak te doen (zie verder deel 3).

Plakoksels, wonden en holten

Stam en takken vormen als het goed is een stevig geheel, dat het gewicht van de kroon makkelijk kan

dragen. Er zijn echter situaties waarbij u er goed aan doet om die draagkracht te laten controleren:

- als takken niet in een u-vorm, maar in een v-vorm met de stam of met elkaar zijn vergroeid (zie afbeelding), spreekt de boomverzorger van plakoksels; dergelijke takken kunnen makkelijk uitbreken bij een storm en worden dan ook zo snel mogelijk afgezaagd. Als de vorm van de boom daar ernstig onder zou lijden, wordt soms gekozen voor het aanbrengen van stormankers;
- een oppervlakkige wond aan stam of takken kan zelden kwaad; de boom vormt in het levende spinhout rondom zulke plekken een afgrendelingslaag, die binnendringende schimmels tegenhoudt; de boomverzorger zal even controleren, hoe ver de wond is ingerot en u verder aanraden in de gaten te houden of de plek er normaal uit blijft zien; het gebruik van wondafdek-middelen is zinloos en kan zelfs averechts werken;
- een diepe of vet ingerotte wond of holte in de boom vraagt om serieuze aandacht, omdat de boom daarop af kan breken; een ervaren boomverzorger kan dat meestal al aan de buitenkant van de boom zien, maar zal in een enkel geval apparatuur gebruiken om zekerheid te krijgen; dit heet VTA (Visual Tree Assessment); ook worden bij dergelijke bomen wel trekproeven gedaan om de stabiliteit te controleren; meestal zal het allemaal niet zo'n vaart lopen.

Een uitgescheurde plakoksel in een beuk.

foto:
Marjan van Elsland

Paddestoelen en insecten

Van de vele soorten schimmels, die duidelijk zichtbare paddestoelen vormen op bomen, is een deel gevaarlijk. De boomverzorger kan nagaan, of een schimmel, in combinatie met boomsoort en groeiomstandigheden nuttig, onschadelijk of gevaarlijk is en weet ook bij benadering, hoe lang het duurt, voor de aantasting de boom echt breukgevoelig maakt. Hij kan met behulp van het eerder genoemde VTA en ander onderzoek nagaan of de boom nog kan blijven staan. Enkele voorbeelden van echte parasieten zijn honingzwam, reuzenzwam, tonderzwam, korsthoutskoolzwam, zwavelzwam, eikhaas en biefstukzwam. De vele soorten elfenbankjes, die op grote, oude snoeiwonden groeien, zijn zelden gevaarlijk.

Verskillende soorten insecten kunnen bomen instabiel maken. U moet daarbij vooral letten op uitvliegopeningen, waar 'zaagsel' uitkomt en op loszittende bast. De boomverzorger zal onderzoeken welk beestje het is en wat de mogelijke gevolgen zijn.

Tot slot

Als u na het lezen van dit artikel het gevoel hebt gekregen, dat bomen een zeer kwetsbaar bezit zijn, dan is dat gevoel gelukkig meestal niet terecht. Zelfs van de geregistreerde monumentale bomen is het grootste gedeelte gaaf en gezond, laat staan alle jongere bomen in stad en land, in tuinen en parken. Uw bomen zullen net zomin alle beschreven ziekten krijgen als uzelf, dus geniet er liever van en hou ze gewoon een beetje in de gaten.

Internet ondergraaft bomen

foto's: Edwin Koot

De Bomenstichting vestigde medio april met een persbericht de aandacht op de ondergrondse beschadiging van bomen door de aanleg van het glasvezelnet. Verschillende kranten en radio en televisie besteedden aandacht aan onze zorg. Op deze bladzijde vindt u een weergave van het bericht.

Op grote schaal vindt in Nederland de aanleg van het netwerk met glasvezelkabel plaats. De nieuwe communicatieverbinding is mede nodig door de enorme belangstelling voor Internet en mobiel telefoneren. De fel gekleurde buizen voor glasvezelkabels moeten onder trottoirs, wegen en wegbermen een plaats krijgen. Aanwezige boomwortels liggen de sleuvengravers letterlijk in de weg. Wortels worden doorgezaagd of -gehakt met als gevolg dat bomen door de beschadiging in hun voortbestaan worden bedreigd. De Bomenstichting vindt dat kabelleggers te weinig respect hebben voor de levensaders van bomen en dat ze onvoldoende gebruikmaken van alternatieve sleufloze methoden.

Ondergrondse communicatie

Nederland sluit zich massaal aan op een verbinding met Internet. Om een vlotte communicatie te kunnen waarborgen is besloten snel een glasvezelnetwerk te realiseren. Doordat er in een zeer hoog tempo moet worden aangelegd, werken de normale regels niet meer. Normaal is dat een aanmerker een vergunning voor het graafwerk aanvraagt bij de gemeente en dat verschillende ambtenaren, waaronder een 'groene', de aanvraag beoordelen. Zonodig worden aanvullende maatregelen geëist om gevolgschade aan bomen te voorkomen. Benodigde vergunningen worden nu te snel, onder tijdsdruk, verstrekt.

Boomsparende technieken

De opmars van nieuwe technieken is niet te stuiten. De Bomenstichting is van mening dat ook voor het behoud van bomen daarvan meer gebruik moet worden gemaakt. Kabelleggers zetten steeds vaker geavanceerde pers- en boorapparaten in voor het maken van gaten onder obstakels door. Belangrijke asfalt verkeersaders worden met deze technieken ontzien. Voor een houten levensader van een boom zijn ze ook uitstekend inzetbaar. De kosten voor het leggen van het glasvezelnet zijn door het inzetten van deze sleufloze technieken hoger, maar als dit bomen spaart dan kost het de gemeenschap op termijn minder. Volgroeide bomen opofferen is kapitaalvernietiging.

Wortels onmisbaar

Bomen zijn in hun voortbestaan absoluut afhankelijk van hun wortels. Wortels zorgen voor de aanvoer van vocht en voedingsstoffen en zijn noodzakelijk voor de verankering in de grond. Wortelschade openbaart zich soms snel door verdroging van de kroon. Dit uit zich in slechte bladontwikkeling in het voorjaar of het vroegtijdig laten vallen van het blad in de zomer. In het ergste geval valt de boom bij een flinke (onweers)bui om doordat de ondergrondse steun ontbreekt. Op de lange termijn zal schade ontstaan doordat schimmels en parasieten vat krijgen op kwijnende bomen. Houtrot veroorzakende schimmels versnellen het aftakelingsproces. De stabiliteit van wortels en stam vermindert, waardoor de kans op afbreken of omvallen toeneemt.

De boom in

Hoge bomen

Een projectarchitect uit Rotterdam heeft een leuk plan bedacht. Een flatgebouw met bomen. Die bomenflat zal in het centrum van Hengelo verrijzen, want Hengelo moet zo een stukje groen terugkrijgen. Nu weet ik niet wat er precies in Hengelo aan de hand is. Misschien moesten er wel bomen wijken voor de bouw van de flat en dan heb je een probleem. Dus werd een herplantplicht opgelegd. En zo komen de bomen tot op tien hoog. Ik verzin maar wat. Naast het bericht was een foto afgebeeld van de bomenflat. Voor degene die het gemist heeft volgt hier een korte beschrijving. Aan een doorsnee torenflat zijn balkons bevestigd die naar alle kanten uitsteken. Een soort duiktoren met tien meter lange springplanken. En op die uitsteeksels moeten dan twee bomen komen. Ik hoop dat het plaatje zo een beetje op uw netvlies zit. Zelf kreeg ik associaties met een gefröbeld kerstbakje, zo'n stukje steekschuim waar rondom takjes groen zijn ingepropt. Meer kan ik er niet van maken.

Waarom geen flat met dakterrassen, dacht ik toen ik het stukje las. Door de ontwikkeling van de techniek zijn al heel wat daken groene oases. Dat wiel was in de oudheid al uitgevonden. Toen waren er al hangende tuinen in Babylon. Ik stelde me de stad Babylon voor als een groen sprookjesparadijs. Vanaf de stadsmuren slingerden de planten naar beneden. De stad was een en al dakterras en overal stonden bomen. Dat kon, want in het oude Mesopotamië waren ze zo knap dat ze al een bevoeiingssysteem hadden bedacht met een waterreservoir en irrigatiegoten. Die hangende tuinen waren ook niet voor niets één van de zeven wereldwonderen.

De beste man zal heus wel verstand van bouwen hebben en ik mag aannemen dat de constructie tot ver achter de komma is berekend. Zo'n springplank zal echt niet meteen naar beneden storten. Ik ga er ook van uit dat hij rekening heeft gehouden met het gewicht van twee volwassen bomen en dat hij de bomen niet ziet als gebakken lucht. Maar voor de rest ben ik uiterst pessimistisch. Dat wordt geen groene bomenflat, maar een dorre woestijn.

In de visie van de architect mogen de bomen niet hoger worden dan één verdieping. Al zouden die bomen willen, ze halen dat voor geen meter. De tranen springen me in de ogen als ik aan die bomen denk. Die krijgen het daar hoog aan die flat nog slechter dan een hondenleven. De stakkers kunnen geen kant op. Om te beginnen al met hun wortels. Ik mis de broodnodige moeder aarde. Zo te zien worden de wortels in een knikkerpotje in de plank gepropt. Daarin hebben ze geen lucht om te kunnen leven. Dan krijgen de bomen de volle laag als de wind om de flat giert, want hoge bomen vangen veel wind. Schijnt de zon, dan staan ze te verbranden. En wie geeft de bomen water? Ik vrees dat bevoeiingssystemen, waterreservoirs en irrigatiegoten, zoals in het oude Babylon, niet in de springplanken zijn verwerkt. En vanaf rien hoog is het grondwater ver te zoeken. De toekomstige flatbewoners houden het nooit vol om hun boompjes dagelijks te besproeien. Ik kan me niet voorstellen dat men zichzelf een bomenleven lang veroordeelt tot water geven. Dat lijkt op dwangarbeid. Dan moet je wel erg veel van bomen houden om dat vol te houden. En als je echt van bomen houdt doe je een boom zoiets niet aan. We mogen niet zomaar bomen kappen, dat is in de bomenverordening geregeld en dat is een goede zaak. Maar hoe zit het eigenlijk met het planten? Zolang je maar twee meter uit de erfgrans blijft, mag blijkbaar alles. Dat kan toch niet de bedoeling zijn. Bij dit soort plannen zou je moeten overwegen om heel snel ook een artikel over aanplantvoorwaarden in de bomenverordening op te nemen. Want dat wordt niks met bomen op tien hoog. Daar hoeft je geen geboren pessimist voor te zijn om dat te zien mislukken.

Misschien heb ik het hele plan wel verkeerd begrepen en zijn die planken uitschuifladen. Bij slecht weer kun je de bomen naar binnen halen. Van wat ik ervan op het plaatje zie lijkt me deze torenflat met springplanken en bomen niet echt een wereldwonder.

Roelie de Weerd

COLOMNA

30 jaar Bomenstichting

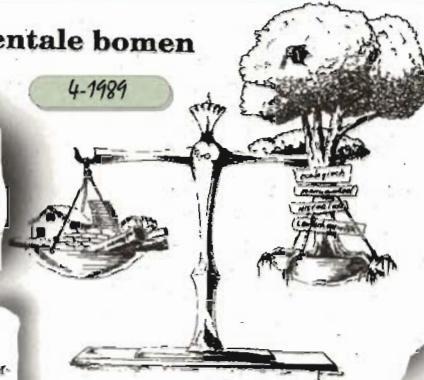
Bomennieuws geeft een goed overzicht van de ontwikkeling van de Bomenstichting, de voortgang in de boomverzorging en de veranderingen op het gebied van boombeleid en -behoud. De redactie scheurde hoogtepunten uit de oude nummers die we in de vier afleveringen dit jaar per onderwerp presenteren. Deze aflevering gaat in op de voortgang van de inventarisatie van monumentale bomen en de veranderingen in de boomverzorging.

Inventarisatie monumentale bomen praktisch rond

1-1990

1981 - Het idee ontstaat om de landelijke inventarisatie van monumentale bomen, die in de zeventiger jaren bij Staatsbosbeheer werd uitgevoerd en vastliep, nieuw leven in te blazen. Er wordt een oproep gedaan voor contactpersonen. Uit de aanmeldingen worden zo'n veertig personen gekozen. Het aantal donateurs bedraagt ruim 1500.

4-1989

Bijzondere bomen in Apeldoorn

Joop Comijs

3/4-1992

Onze landelijke inventarisatie van monumentale bomen wordt op enkele plaatsen in Nederland opgevolgd met een lokale inventarisatie. Eén van die plaatsen is Apeldoorn. Daar werden maar liefst 5000 bijzondere bomen geïnventariseerd.

Infoblad-mei '83

Inventarisatie van waardevolle, oude bomen
De Bomenstichting is in overleg met het Staatsbosbeheer en enkele andere organisaties bezig om een overzicht te krijgen van de omvang, betekenis en verzorgingsstand van het totale bestand aan waardevolle bomen in Nederland. Daaruit zal tevens moeten blijken, welke beheersmaatregelen noodzakelijk zijn. Een aantal bomen zal gezond en onbedreigd blijken te zijn en "slechts" de wettelijke bescherming behoeven, welke de Bomenstichting voor het hele bestand voor ogen staat (gedacht wordt daarbij aan wettelijke maatregelen, zoals die bij door de mens gecreëerde monumenten gelden). Andere bomen zullen na een lichte "onderhoudsbeurt" weer jaren mee kunnen. Een derde categorie zal geïdentificeerd moeten worden om voor langere tijd behouddata te krijgen. Tenslotte zullen er ook bomen zijn, die niet meer gereed kunnen worden, maar wel worden geïnventariseerd om hun informatieve waarde. Vooral bij de bomen in de derde categorie zal een discussie nodig zijn over de vraag: "vellen, laten vervallen of restaureren".

Inventarisatie provincie Utrecht op T.V.
Woensdag 24 juni besteedt het NOS televisieprogramma 'van Gewest tot Gewest' aandacht aan de Bomenstichting en de Inventarisatie van waardevolle bomen in de provincie Utrecht. (Aanvang programma: 19.00 uur Ned. 2)

3-1987

12

Inventarisatie waardevolle bomen in volle gang

3-1985

Inventarisatiewerk tijdens de afgelopen winter in Tielsterland (Fr.) foto: L. Noordman

De inventarisatie van waardevolle bomen is, zoals u in het Bomennieuws nr. 6/84 kon lezen, het afgelopen jaar in definitieve vorm van start gegaan. Het ministerie van Landbouw en Visserij heeft vorig jaar besloten dit gezamenlijke project van het Staatsbosbeheer en de Bomenstichting te subsidiëren in de materiële kosten voor 3 jaar, te beginnen in 1984. Dit houdt in dat het project eind 1986 voor het grootste deel klaar moet zijn. De ruim 90 contactpersonen van de Bomenstichting zijn bezig de waardevolle bomen in Nederland te inventariseren en in kaart te brengen. Welke bomen voor inventarisatie in aanmerking komen, wordt beschreven in de 'Handleiding Inventarisatie Waardevolle Bomen'. De gegevens van de objecten worden ingevuld op een formulier zoals dat hiernaast staat afgebeeld. Tevens wordt het object op een topografische kaart (schaal 1:25.000) op de juiste plaats aangegeven met behulp van coördinaten. De gegevens zijn pas compleet als er een foto van het object bijgevoegd is en kunnen dan naar de Bomenstichting gestuurd worden. Zo langzamerhand begint de stroom van binnenkomende gegevens te groeien en er zijn nu zo'n 450 bomen of boomgroepen op het secretariaat verwerkt.

Begin mei vindt de oprichtingsvergadering plaats van de beleidscommissie 'Waardevolle Bomen' en van twee werkgroepen namelijk de werkgroep 'Inventarisatie en registratie van waardevolle bomen' en de werkgroep 'Bescherming van geregistreerde bomen'.

De taken van de commissie en werkgroepen zullen we in het volgende Bomennieuws nader uiteenzetten.

Aan het eind van 1986, begin 1987 hopen we over een overzicht te beschikken van het waardevolle bomenbestand in ons land, toegankelijk voor belanghebbenden en belangstellenden.

Om dit te kunnen realiseren moet er de komende 1½ jaar nog het nodige gebeuren. Extra hulp kunnen wij dan ook goed gebruiken.

Heeft u belangstelling om aan de inventarisatie mee te werken dan kunt u contact opnemen op het secretariaat met Eef van Baarsen, coördinator inventarisatie. Het is wel noodzakelijk dat u hiervoor vrije tijd beschikbaar heeft en dat enige kennis van boomsoorten aanwezig is.

3-1987

Inventarisatie van waardevolle bomen voor de helft gereed

'We hebben het niet op tijd gehaald, maar we gaan door'. Dat is de conclusie van de eerste landelijke inventarisatie-ronde naar waardevolle bomen, die de afgelopen drie jaar heeft plaatsgevonden en op 1 juni is afgesloten.

Het vervolg
De Werkgroep 'Inventarisatie en Registratie van Waardevolle Bomen', die de inventarisatie begeleidt, heeft besloten en geadviseerd aan de verantwoordelijke organisaties, om per 1 juni een tussenvoorrapport te presenteren. In het rapport zal ook

Bekendmaking register van boom-monumenten

1-1990

Het landelijk register van monumentale bomen is compleet. Het is compleet in die zin, dat heel Nederland een keer is geïnventariseerd door de circa 200 vrijwilligers, die aan dit - voor de Bomenstichting - gigantische project hebben meegewerkt. In totaal zijn ruim 8000 objecten in kaart gebracht. Om deze objecten beter te kunnen beschermen, moeten ze bekend zijn bij de

en Landschapsbouw van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Vanaf het verschijnen van het themanummer 'Monumentale Bomen' in oktober vorig jaar is er al veel over het voltooien van het register in dagbladen gepubliceerd. De verwachting is dat na de presentatie de stroom van publicaties zal toenemen. Vooral omdat we vanaf dat moment in staat zijn overzichten te maken van elke gemeente, provincie, boomsoort enzovoorts. Door gerichte publicaties wordt de betrokkenheid van lezers bij het register van boom-monumenten vergroot. We hopen dat hierdoor ook de zorg en aandacht voor de geregistreerde bomen zal toenemen.

Plakkokel

Uitgescheurde plak Wond geheel schone behandelen zoals staand aangegeven. Wel mogelijk is de knop de overgebleven hout d.m.v. vormsnoel terug nemen. Wonden die dieper dan zijn, moeten door een specialist worden bekeken.

Afgebroken tak

Tot in de stam ingeschnitten. Na het afzagen tot aan de stam (geen stommel laten staan) achtereenvolgende bewerking uitvoeren:

1. Cambiumrand met Lacbalsam insmeren (verkrijgbaar bij tuincentra).
2. Scheur goed impregneren met Xylamon, alsook wondvlak ermee behandelen.
3. Wond geheel afstrijken met Lacbalsam om een goede afdeklaag te verkrijgen.

Boomwondbehandelingsmiddelen

Infoblad jan '84

Inleiding.

Als een boom is verwond kan dit aanleiding zijn voor het ontstaan van houtrot. Dit is echter niet het enige schadelijke gevolg. Er kan bijvoorbeeld ook aantasting door zogenaamde wondparasieten optreden waardoor bijvoorbeeld "boomkankeer" en loodgiansziekte ontstaan. Eveneens vormen wonden een invalspoor voor houtborende insecten waarvan de wilgehoutrups wel de meest bekende en gevreesde is. De 'hulp' die we een boom kunnen geven moet erop zijn gericht dat de natuurlijke wondreactie (afgrenzeling en callusvorming) zich zo goed mogelijk kan voltrekken en dat aantasting door wondparasieten wordt voorkomen. Dit kan door de wonden te behandelen. De richtlijnen voor wondbehandeling zijn besproken in Informatieblad 22 'Het verzorgen van boomwonden'. Dit Informatieblad gaat in op het gebruik en assortiment van boomwondbehandelingsmiddelen.

Reakties na verwonding

2-1987

Hoe werkt het hout van een levende boom?

Sinds de Amerikaanse onderzoeker Alex Shigo in 1984 zijn waarnemingen over het afweermechanisme van verwonde bomen tegen schimmels in Nederland ten tonele voerde, is daar onder boomverzorgers veel discussie over gevoerd. Zo langzamerhand ontstaat er enige duidelijkheid over de materie bij een kleine groep mensen. Gebleken is na gesprekken die de Bomenstichting heeft gevoerd met mensen van groenbeherende instanties, dat nog lang niet iedereen van het bestaan van het afgrenzelmecanisme bij bomen op de hoogte is. Hierdoor wordt er door velen ook nog steeds een wondbehandeling toegepast waarmee de afgrenzeling juist wordt vernietigd. Op zaterdag 22 november 1986 organiseerde de Kring Praktiserende Boomverzorgers voor haar leden een themadag over houtanatomie. Dr. Ir. A.G. Voorhoeve van de Praktijkschool Amhem hield op deze dag een verhelderend betoog over het ontstaan van verschillende afgrenzelingslagen in het hout van levende bomen. Marjan ten Cate vatte het verhaal samen. (red.)

Het cam...

orn ze naar massen bo... behalve in Een jonge... als u Voor een makkelijk... conditie... groep. Als... ander erg... laatste... staat een... in minder bomen. ware

zaken om... en ook om... beter zijn om oudere... vakkensers (boomverzorgers) te laten snoeien. De kosten daarvan vallen meestal mee als u van te voren goede afspraken maakt, en het is beter voor de boom én zijn bezitter.

bomen nieuws

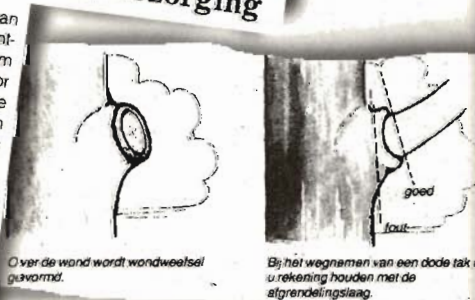
2

Laatste woord over wondverzorging nog niet gezegd

2-1985

Over de zin en onzin van wondverzorging

Dit artikel gaat over de zin, of liever de onzin van het verzorgen van boomwonden. Een wond ontstaat op het moment dat de bast van de boom wordt verwijderd, hetzij door snoeien, hetzij door aanrakingen of iets dergelijks. Omdat de bast de boom beschermt tegen kwalijke invloeden van buitenaf, betekent een verwonding dat schimmels en bacteriën vrije toegang tot het onderliggende hout krijgen. Ze infekteren het hout, waarna rot kan ontstaan. Rot zal zich vrijwel altijd beperken tot het kernhout en slechts bij uitzondering ontstaan in het spinthout (het buitenste, jongste hout). Dat komt omdat het levende spinthout zich actief kan vereren tegen binnendringende schimmels, die daardoor veel minder kans krijgen om diep in het hout door te dringen dan bij het kernhout. Het kernhout is immers niet actief ('dood').

Over de wond wordt wondweefsel gevormd.

Bij het wegnemen van een dode tak is rekening houden met de afgrenzelingslaag.

Snoeltechniek

3-1991

Een tijdlang was het de gewoonte om takken glad bij de stam af te zagen. Onderzoek heeft uitgewezen dat het beter is om dat niet te doen. Wanneer u gebruik maakt van de natuurlijke reacties van de boom zelf, rot de wond minder in.

Als een tak op een natuurlijke manier afsterft en afvalt, blijft er nooit een inrotende wond over. Dit bracht de Amerikaanse onderzoeker Shigo op het idee dat de boom die tak blijkbaar afsluit en afstoot, zoals dat met bladeren in de herfst ook gebeurt. Hij ontdekte dat er inderdaad een afgrenzelingslaag in de basis van zo'n afstervende tak ontstaat. Daardoor kunnen rottingschimmels niet in de stam doordringen. De afgrenzelingslaag zit op de grens van tak en stam. Dat lijkt simpel, maar Shigo ontdekte dat de stam een beetje uitstulpt om de basis van de tak. Dus als een tak glad bij de stam wordt afgezaagd, wordt het weefsel van de stam geraakt en dat geeft vaak inrottingsverschijnselen. Daarom is het beter om de takkraag, die dus eigenlijk bij de stam hoort, met rust te laten. Datzelfde verhaal bleek op te gaan voor het afzagen van levende takken. Als de takkraag wordt gespaard, kan daarin een afgrenzeling optreden, waardoor de kans op inrotting minder is.

6-1986

5-1988

THE ART

OF TREES

Tentoonstelling ter gelegenheid van 30 jaar Bomenstichting

Aart de Veer

Onder de titel *The Art of Trees – the Spirit of Wood* wordt van vrijdag 5 mei tot en met zondag 4 juni in Rhenen (prov. Utrecht) een groepsexpositie gehouden, mede ter ere van het dertigjarig bestaan van de Bomenstichting. Zeven kunstenaars laten samen zien dat bomen en hout een oneindige bron zijn voor artistieke, spirituele of ambachtelijke inspiratie. Donateurs en andere belangstellenden zijn hartelijk welkom, de toegang is vrij*. In dit artikel geeft de organisator van de tentoonstelling, Aart de Veer, een korte kenschets van de zeven deelnemende kunstenaars en hun werk.

boven: **Barbara Bläsing, keramiek**

Jos. Wunnik, *Taxus-transformatie 2*, temperaschildering, 70 x 100 cm

rechts: Barbara Bläsing, *urn voor een stuk schors*, keramiek en schors, 60 x 70 cm

binatie van keramiek en hout. Een stuk hout of schors wordt uitgangspunt voor een ruimtelijk, keramisch product. Daarbij neemt de keramische vorm de kleur, textuur en vorm van het hout zo ver over dat hout en keramiek bijna niet meer van elkaar te onderscheiden zijn. "Materie heeft leven in zich – ik laat verandering van de ene toestand in de andere zien: geheimzinnig maar tegelijk tastbaar" aldus Barbara. Op de expositie in Rhenen zullen objecten te zien zijn met titels als 'Tombe voor een stuk schors' en 'Altaar voor een stuk hout met elfenbankjes', waarbij is geprobeerd de essentie van het stuk hout of schors uit te drukken.

THE SPIRIT OF WOOD

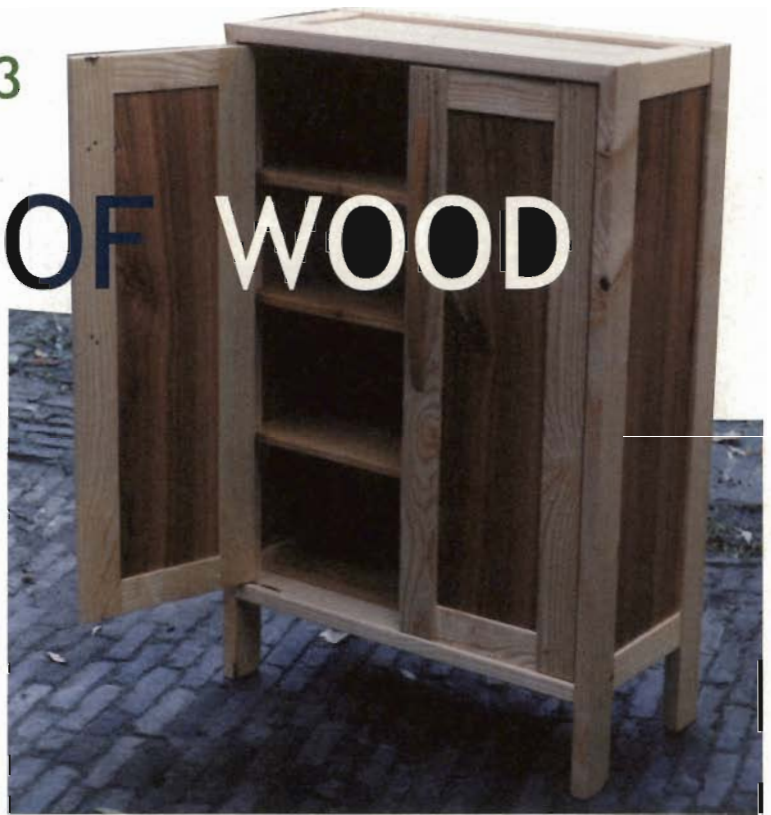
Jos van Wunnik, schilderijen

Van de Limburgse schilder Jos van Wunnik wordt o.a. de serie 'Taxus-transformatie' getoond. Jos is met deze serie begonnen na het zien van enkele zeer oude taxusbomen in Normandië. Zijn tempera-schilderijen en pentekeningen laten de prachtige structuur en kleur van het oude taxushout zien, met daarin verwijzingen naar kosmische energie en godinnen (slangengodin, zwarte godin). Jos is voorvechter van de herintroductie in Zuid-Limburg van de taxus die daar ooit inheems was. Op gemarkeerde plekken binnen een denkbeeldige cirkel met mythische kracht in het landschap heeft hij taxusscheuten uitgezet. Deze plekken waren op zich weer aanleiding voor het scheppen van kunstwerken (het Grote Wiel, Bomenwiel).

Cocky Kok, tekeningen

Het werk van de tekenares Cocky Kok is al eens in Bomennieuws besproken (1996 nr. 3). Ze heeft een serie van twintig boommandala's gemaakt die compleet te zien zal zijn op de expositie. Boommandala's zijn cirkelvormige tekeningen in de kleur van verschillende boomsoorten. Cocky is geïnspireerd door de mandala die in tal van culturen over de hele wereld gebruikt wordt voor meditatie en rituelen. In de boommandala wordt de geest van de boom uitgedrukt in een faun die per soort een andere gedaante aanneemt. Cocky neemt in de boom een driedelige energiestroom waar: "De kruin ontvangt inspiratie maar ook licht- of levenskracht. De stam is de synthese van boven en beneden en symboliseert harmonie en evenwicht. De wortels zuigen de oerkracht van de aarde op."

Arjen Kiers, meubelen

In de visie van meubelmaker Arjen Kiers eindigt het leven van een boom niet als hij omvalt van ouderdom of gekapt wordt: dit leven zet zich voort in het natuurproduct dat de boom oplevert zoals een meubelstuk. Arjens bedrijf 'The Spirit of Wood' vervaardigt zelf ontworpen meubelen van meestal Europese houtsoorten (eik, es, beuk, ceder). Veelal wordt gebruik gemaakt van houten verbindingen en de afwerking geschiedt met natuurlijke stoffen (lijnzaadolie, hars, bijenwas). In principe worden geen series gemaakt. Naast meubelen ontwerpt Arjen kleinere voorwerpen zoals dozen en klokken. Op de expositie worden in verschillende ruimten (waaronder een woonkamer) diverse meubelen en objecten getoond. Vanwege de opening van Arjens eigen nieuwe atelier in Nijkerk is zijn werk in Rhenen niet te zien tijdens het weekend van 13-14 mei.

boven:
Arjen Kiers, kast

links:
Cocky Kok,
boommandala,
kleurpotlood

onder:
Bertus Haverkort,
dialogoog, hout

Bertus Haverkort, beelden

Bertus Haverkort is behalve beeldhouwer ook landbouwkundige. Hij heeft twintig jaar in tropische landen gewerkt (Afrika, Azië, Zuid-Amerika) waarbij zijn credo is gebruik te maken van inzicht van de lokale bevolking in de samenhang tussen natuur en (landbouw)productie. Bertus' kunstzinnige werk is sterk beïnvloed door zijn visie op het leven in de landen waar hij gewerkt heeft. Veel van zijn beeldhouwwerken gaan over andere culturen of over de confrontatie tussen culturen. Ook menselijke relaties zijn voor hem een inspiratiebron. Op de expositie in Rhenen zullen ca. 10 houten beelden van Bertus Haverkort te zien zijn, geschikt voor binnen én buiten.

boven:
Reinder Homan, zonnig bos, ets
(zwart/wit), 14 x 17,5 cm

links:
Gert Eussen,
bossculptuur, kastanjeslinger

Gert Eussen, bossculpturen

Tijdens het laatste weekend van de expositie, nl. op 3 en 4 juni, zal de omgevingskunstenaar Gert Eussen zogenaamde bossculpturen maken onder het oog van de bezoekers van de expositie. Gert heeft in Austerlitz zijn eigen atelier H.G.A.N. (Hoogst Gelegen Atelier in Nederland) waarin en waarvanuit hij ook bossculpturen maakt. In de omgeving van het atelier heeft hij van Staatsbosbeheer een gebied tot zijn beschikking gekregen, waar hij vrijelijk objecten kan maken, meestal door natuurlijk materiaal (hout, planten, zand, water) anders te rangschikken en/of te bewerken.

Gert zal ook tijdens het weekend in Rhenen alleen gebruikmaken van natuurlijk materiaal, nl. dat in de tuin van de expositieruimte aanwezig is, in het bijzonder het blad van de vele boomsoorten. De 'land art' zal na de expositie aan de natuur worden teruggegeven.

Reinder Homan, etsen

Reinder Homan maakt zwart-wit etsen die veelal de natuur tot onderwerp hebben. Landschappen, solitaire bomen of boomgroepen, details zoals een takje met uitbottende knoppen: hij heeft ze alle uitgebeeld. Reinder streeft daarbij niet naar een exacte weergave geschikt voor afbeelding in een biologieboek, maar naar het vastleggen van het essentiële in de natuurlijke schoonheid. (Wie wil weten wat dat is, moet maar komen kijken!)

Reinder Homans werk is landelijk bekend en werd o.a. bekroond met de Nederlandse Grafiekprijs in 1990. Bomennieuws nam een artikel van zijn hand op in nummer 1 van jaargang 1996. Daarin vertelt Reinder over zijn band met bomen en geeft hij ook enkele voorbeelden van bomen die hij persoonlijk kent en waarvan hij een ets maakte. Kort geleden is over zijn werk een boek verschenen: 'Reinder Homan, etsen naar de natuur' (Van Soeren & Co.).

THE ART OF TREES - THE SPIRIT OF WOOD

Openingstijden

De tentoonstelling is geopend van 5 mei tot en met 4 juni; donderdag tot en met zondag van 14.00 tot 17.00 uur, zaterdagavond bovendien van 19.00 tot 21.30 uur.

Adres

Studio Arborhenum,
Ericalaan 27, Rhenen.
Telefoon 0317-613484

Toegang

De toegang is gratis, behalve op 3 en 4 juni vanwege het project van Gert Eussen (volw. fl 3,00 65+/CJP fl 2,00 kind. fl 1,00; in voorverkoop half geld)

Werk te koop

Er is ook werk te koop, in diverse prijsklassen. 10% van de verkoop is bestemd voor de Bomenstichting.

Uitslag enquête

Aart de Veer

In september 1999 kreeg een steekproef van 12% van onze lezers (520 personen) een enquête toegestuurd waarin we vroegen naar de meningen over Bomennieuws en de Bomenstichting. Ook waren er enkele persoonlijke vragen aan onze donateurs in opgenomen. In dit artikel geven we een korte schets van de belangrijkste reacties op de vragen over Bomennieuws.

We hebben een respons van ruim 45% gekregen en met een slag om de arm nemen we daarom aan dat de antwoorden in redelijke mate representatief zijn voor de samenstelling van het totale donateurbestand. Daarom durven we het ook aan om in dit artikel verder over u te spreken. U allen heeft bepaalde wensen uitgesproken over Bomennieuws en de Bomenstichting. Daar willen we graag rekening mee houden (en daar zijn we al mee begonnen, zie de nieuwe opzet van ons blad).

Profiel van de donateur

Wie bent u? Een klein beetje gekscherend zouden we de gemiddelde donateur kunnen beschrijven als een man (75%), in de leeftijdsgroep 40-60 (50%), als privé-persoon lid (83%), is de enige lezer van het blad (57%), hoog opgeleid (55%), werkzaam in bedrijfsleven, bij overheid of onderwijs (60%) en 6-10 jaar donateur (33%). Het hele donateurbestand is verouderd ten opzichte van 1990 (U bent een trouw lid, maar er komen weinig jongeren bij) en er zijn relatief meer donateurs met een universitaire opleiding.

Bomennieuws

Het leeuwendeel van de enquête gaat over Bomennieuws zelf en het lezen ervan.

In de eerste plaats is het leuk om te zien dat liefst 32% van u het blad (vrijwel) helemaal leest. Dit was tien jaar geleden nog 12%. Zelfs 86% van u leest het blad minimaal voor de helft of meer. We schrijven dus niet voor niks ...

Van enkele door ons geformuleerde uitspraken kon u aangeven of u het ermee eens of oneens was, en in welke mate. Hieruit komt o.a. naar voren dat ons blad leesbaar geschreven en betrouwbaar is, en duidelijk de mening van de Bomenstichting weergeeft. De toegankelijkheid van voor de lezers nieuwe onderwerpen kan verbeterd worden. Dat Bomennieuws de onderwerpen oppervlakkig behandelt, wordt door u zowel bevestigd als ontkend. Saai of niet actueel vindt gelukkig bijna niemand ons blad.

Twee open vragen vroegen om kritiek op Bomennieuws in: "Wat mist u?" en "Heeft u suggesties voor verbetering?" Daarbij gaat het zowel om inhoudelijk als tech-

nisch commentaar, het laatste vooral bij de tweede vraag.

Het is ondoenlijk om al uw tips, ideeën en commentaar hier te ventileren. Er is veel bruikbaar bij voor de redactie maar er zijn ook onjuistheden en – uiteraard – opmerkingen die elkaars tegendeel zijn. Donateurs die om literatuurbesprekingen vragen of om modern inzicht in snoeien proberen wij al jaren lang die informatie te geven. Als één donateur 'meer positief nieuws' vraagt en een andere 'boze ingezonden brieven' wil, dan kunnen we proberen beiden te bedienen. Meer of juist minder kleurenfoto's kunnen we niet combineren. Ook over bomen en spiritu-

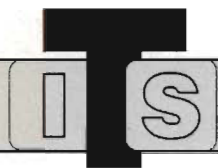
'minder vlotte stukjes'
versus
'een sappiger schrijfstijl'

aliteit komen sterk verschillende meningen naar voren. Iemand wil 'minder vlotte stukjes', een ander juist 'een sappiger schrijfstijl' en zo zijn er nog allerlei andere formuleringen over de leesbaarheid. De keuze van beide ligt hier voor de hand: een projectverslag is ook in Bomennieuws anders van toon dan de column.

Voor enkele rubrieken vroegen we om uw specifieke belangstelling. Hier scoren de monumentale bomen het hoogst met 59%. Tien jaar geleden was dat nog 83% maar hier kan (ook) een enquête-technische verklaring voor zijn: we vroegen nu naar 14 rubrieken en toen slechts naar 8. Boomverzorgingsaspecten, en onderhoud en beheer scoren beide ca. 48% (vorige keer gecombineerd 72%). Opmerkelijk is de grote belangstelling voor artikelen over boomsoorten en dendrologie: 48%. De redactie discussieert in verband hiermee over boomsoort- en (deel)themanummers. Artikelen over acties scoren 45%, alle andere rubrieken lager, van 25% (verslagen van evenementen) tot 40% (vragenrubriek). Bij de column 'De boom in' zijn de meningen het meest verdeeld en zo hoort dat ook bij echte columns, vindt ook onze columniste Roelie de Weerd. Divers technisch commentaar, vooral over de lay-out, hebben wij al kunnen meenemen in de nieuwe opmaak in het kader van de aangepaste huisstijl, die sinds nummer 1 van deze jaargang geldt. We hopen dat een en ander u aanspreekt!

Ja, en ten slotte we vroegen u ook om een rapportcijfer (van 1 t/m 10). Niemand gaf ons minder dan een 6 en het gemiddelde ligt op 7,5. De redactie vindt dit uiteraard heel plezierig. Eén persoon gaf een 10, maar een perfect tijdschrift maken we echt niet!

DE DROOM VAN ELKE BOOM

I.T.S. levert voor uw boom:

- Boomverzorgingsartikelen
- Boombeluchtingsystemen
- Antiwortelfolie
- Bodemverbertering/meststoffen
- Boomonderzoeksapparatuur
- Boomroosters
- Bomengrond/bomenzand
- Kroonverankeringsmaterialen

Overige producten:

- Daktuinmaterialen
- Flowforms

UW PROBLEEM:

- ingegroeide boomwortels in kabel- en leidingtracés
 - door boomwortels verstopte riolen
- opgroeiende boomwortels bij fiets- en voetpaden

ONZE OPLOSSING:

ANTIWORTELFOLIE

I.T.S. - INTERNATIONAL TREE SERVICE

C.T.N. Civiele Techniek Nederland B.V.

Postbus 247
7240 AE Lochem

Aalsvoort 63
7241 MA Lochem

Tel. 0573 - 298700

Fax. 0573 - 257683

groenbeheer inzichtelijk in beeld

Voor efficiënt groenbeheer van landelijke en stedelijke gebieden is inzicht in aantallen, kosten en verzorgmethoden vereist. Ondanks de complexiteit en veelheid aan gegevens maakt **MB-Beheer** het groen- en landschapsbeheer voor iedereen tot een eenvoudige zaak. **MB-Beheer** beschikt over een uitgebreide functionaliteit, werkt razendsnel en is zeer gebruiksvriendelijk. Gegevens kunnen rechtstreeks worden gekoppeld aan tekensystemen als AutoCad en MicroStation. Het bijhouden van inventarisatiegegevens gaat daarmee nog sneller. Tevens vervaardigt u in een handomdraai thematische kaarten. Uiteraard is koppeling met RAW-programmatuur mogelijk.

Ervaar het gemak en de doeltreffendheid van **MB-Beheer**, maak een afspraak voor een demonstratie!

MB-Beheer

Bakker & Spees
Prinsengracht 76, 1015 DX Amsterdam
Tel.: 020 638 1489 fax: 020 638 4302
<http://www.xs4all.nl/~bakspe>

**INVENTARISATIE EN BEHEERSPLANNEN
ONDERZOEK EN ADVIES
BOOMVERPLANTING, VERZORGING, VELLING
GROEIPLAATSVERBETERING**

TRAININGEN

INSTRUCTIES

LEVERING VAN: KLIM- EN VERANKERINGSMATERIALEN, BOOMKOKERS.

Van onze lezers

Goed van snit

Bij deze wil ik u laten weten dat de keus van het door u aangeschafte nieuwe jasje zeer goed is. Goed van snit en mooi van kleur. Ook de 'voering' is van zeer goede kwaliteit en ook dat is belangrijk!

P.L. Bond-Vlieg, Groningen

Houd het groen

Mijn eerste reactie was: weer een reclameblaadje. Bij nader inzien zag ik dat het Bomennieuws was. Zonde dat de

voorpagina zo vol met tekst staat. Dit gaat ten koste van de mooie foto. Houd Bomennieuws alstublieft groen.

Mw. Mijnlief, Werkendam

Hulde

Hulde voor de 'nieuwe jas' waarin kwartaalblad Bomennieuws is gestoken.

En ... het blijft prettig leesbaar en informatief, ook voor de 'gewone' boomliefhebber. *P. Tetteroo*

Aan de redactie

Vanmorgen kreeg ik de nieuwe uitgave van het blad 'BOMENNIEUWS' bij de post. Het nodigde mij direct uit om er in te gaan lezen. Hetgeen ik niet van elk tijdschrift kan zeggen. Ik feliciteer jullie met de nieuwe outfit, de leuke inhoud en verder met het originele omslag. Al met al een groot succes.

G.M. Vogely, Maarn

De 'Gran Gomero' van Buenos Aires

Just Bleekemolen, boomverzorger in Huizen, bracht onlangs een bezoek aan Patagonië en Buenos Aires in Argentinië. Hij maakte foto's van een enorme *Ficus macrophylla* die in het centrum van de Argentijnse hoofdstad staat. Lokaal heet de boom 'Gran Gomero' (grote rubberboom). Hij heeft een kroon diameter van 50 - 60 meter en een stamomtrek die lastig te meten is, maar zeker zo'n 16 meter moet zijn. De leeftijd wordt geschat op ongeveer 800 jaar. Iedere dag wordt het afgefallen blad van deze boom opgeveegd door de plantsoenendienst. In 1995 is de boom door Engelse boomverzorgers onderhanden genomen. Nu rusten de uiteinden van de zware takken op palen.

Parkbomen poster

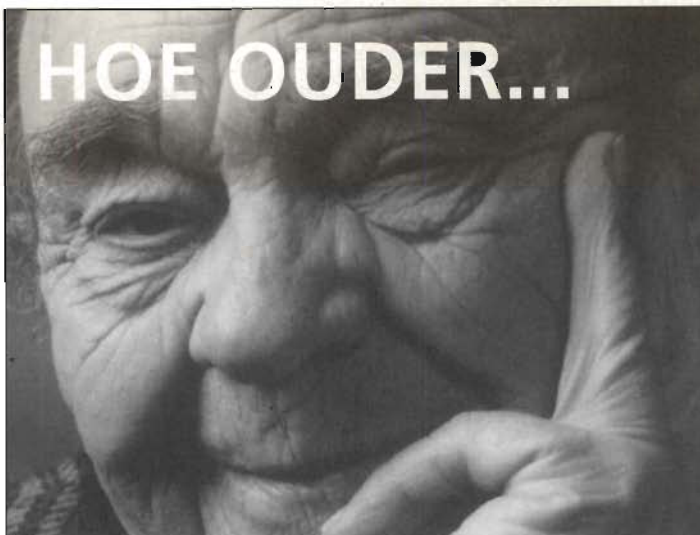

Plant Publiciteit Holland (PPH) heeft de Koningslinde (*Tilia x europaea 'Koningslinde'*) uitgeroepen tot boom van het jaar. Evenals de Bomenstichting beijvert ook PPH zich voor 'de juiste plant op de juiste plaats'. Het doel ervan is om bij de keuze van bomen en heesters te tonen dat er voor iedere toepassing een goed sortiment beschikbaar is. PPH heeft voor dit jaar 'parken' gekozen. De poster die deze actie ondersteunt toont enkele soorten die geschikt zijn voor de aanplant in parken of grote tuinen. De Koningslinde staat er in volle glorie op. De poster is tegen portokosten verkrijgbaar. Maak f 8,- over op giro 14533 van PPH te Boskoop onder vermelding van 'parkbomenposter'. Noteer naam en adres op de overboeking, met name als er via elektronische weg wordt betaald.

Bomenschoof Luc Noordman kwam deze 'boomgeest' tegen op landgoed Elswout naast het koetshuis. Elswout ligt tussen Overveen en Bloemendaal. Op ca 3 meter boven de grond is in een eik op de plaats van een weggenomen tak dit beeldhouwerk gemaakt.

HOE OUDER...

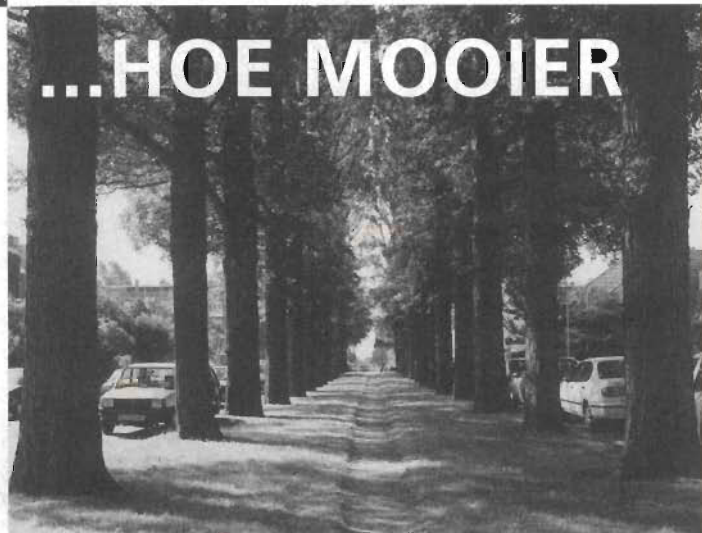
Hoe ouder ze worden, hoe meer karakter ze krijgen. Kijk bijvoorbeeld eens naar uw iepen. Prachtige, karakteristieke bomen, die de woonomgeving stijl en sfeer geven. Die houdt u samen met ARCADIS Bomendienst in stand. We zorgen voor regelmatige controle van jonge én oude iepen op beginnende aantasting door iepziekte. Ook hebben we een afdoende injectiemethode om deze ziekte te bestrijden. Daarnaast doen we luizenbestrijding, onderzoek, advisering, snoeien, verplanten en taxeren. Kortom, als u het beste voor hebt met uw bomen, dan doet u een beroep op de deskundigheid van ARCADIS Bomendienst.

Bomendienst
Marowijne 80
Postbus 177
7300 AD Apeldoorn

Tel.: (055) 599 94 44
Fax: (055) 533 88 44
E-mail: bomendienst@arcadis.nl
www.arcadis.nl

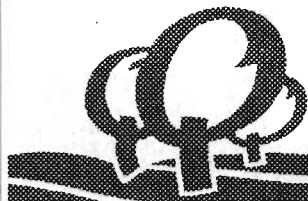

...HOE MOOIER

Afdeling boomverzorging

- snoeien van bomen d.m.v. klimtechnieken en met inzet van 2 eigen hoogwerkers.
- standplaatsverbeteringen d.m.v. aanbrengen bomenzand en beluchtingen/bemestingen onder hoge druk.
- onderzoek en rapportages
- leveranties bomenzand
- boomverplantingen met newmanframe

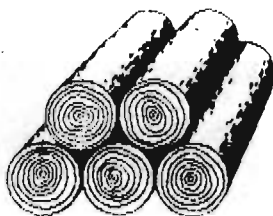
**VAN HELVOIRT
GROENPROJECTEN BV**

• oisterwijksebaan 8A • 5056 RD berkel-enschot • tel.: 013- 540 82 00 • fax: 013 - 5408201

**Te koop
gevraagd:**

**Populieren- en
iepenstammen**

(iepenstammen)
t.b.v. zinkers
voor de
visserij-industrie
in Noorwegen

Rondhouthandel-Bomenroolbedrijf

v.d. Horst bv

Rolderstraat 27,
7849 PB De Kiel
Telefoon: 0591 - 382202
Fax: 0591 - 381910,
Autotel. 06 - 50501936

ABL

Boom- & Landschapsverzorging

Ons werkpakket omvat o.a.:

- *Onderhoud en verzorging van laan- en stadsbomen.*
- *Boomtechnisch onderzoek, advies en rapportage.*
- *Visuele boomcontrole (VTA-onderzoek).*
- *Vellen van bomen d.m.v. klimtechnieken en m.b.v. eigen hoogwerkers.*
- *Uitfrezen van boomstobben.*
- *Aanleg en onderhoud beplantingen en plantsoenen.*
- *Planten en verplanten van bomen in alle maten.*
- *Groeiplaatsverbetering.*

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

ABL Boomverzorging
Postbus 709, 6710 BS Ede, tel./fax 0318-614227
G.J. Piksenstraat 51, 7441 EV Nijverdal, tel. 0548-617977

Groen beleggen? Natuurlijk!

Meer bos in Nederland? **Natuurlijk!**
Stoppen van kappen regenwouden?

- fiscaal voordeel
- aantrekkelijk rendement
- bijdrage aan milieu

Ja, stuur mij meer informatie

Ik ben vooral geïnteresseerd in:

- Beleggen in Europees hardhout (Robinia) met blijvend bos in Nederland!
- Beleggen in tropisch hardhout in Costa Rica en het regenwoud sparen!

Naam _____ m / v

Adres _____

Postcode _____ Plaats _____

Tel. _____ Leeftijd _____ (i.v.m. sturen juiste informatie)

Deze bon in een gesloten envelop sturen naar:

De Groene Spaaradviseurs
Antwoordnummer 10047
2800 VB Gouda
(een postzegel is niet nodig)

DE GROENE
SPAARADVISEURS

tel. 0182-570290

Plaaginsect in paardenkastanje

Vorig jaar zomer is er op de paardekastanje een voor ons land nieuwe soort bladmineerder gevonden. André van Frankenhuijzen, gepensioneerd medewerker van de Plantenziektkundige Dienst en specialist op het gebied van bladmineerders trof het 5 mm grote diertje voor het eerst in Nederland aan. Onbekend is de kastanjemineermot

(*Cameraria ohridella*) overigens niet. In zuidelijker landen komt hij vrij algemeen voor. De vlindertjes zijn in 1985 voor het eerst ontdekt in Macedonië en ze zijn

via Oostenrijk, Zwitserland en Duitsland geleidelijk naar het noorden opgerukt.

Rupsen van bladmineerders leven van het bladmoes en vreten gangen (mijnen) tussen de buitenste bladlagen (zie voor een uitvoerige beschrijving Bomen-nieuws 3/1999). De kastanjemineermot voelt zich met name thuis op de witte en rode paardenkastanje, maar wordt ook op vele andere boomsoorten aangetroffen. Bij een zware aantasting is het mijnenstelsel zo groot dat het blad niet meer functioneert en al in juli afvalt. Dit heeft

stagnatie van de groei tot gevolg en de aangetaste boom lijkt hartje zomer reeds in een herfststadium te verkeren.

Van Frankenhuijzen noemt de vondst voor hem als onderzoeker een opsteker. In 1998 had hij al een vermoeden van het voorkomen van de mineerder in Nederland en vorig jaar zomer kreeg hij daarvan de bevestiging toen hij opnieuw de verschijnselen waarnam en hij uit een kweek de vlinders kon determineren. Hij vindt het verontrustend dat hij nog geen natuurlijke vijanden bij de vlindertjes heeft gevonden. Daardoor kan de plaag snel om zich heen grijpen. Het insect overwintert in afgevalven kastanjebladeren. Om snelle vermeerdering te voorkomen is de enige remedie het blad te verzamelen en dit onder hoge temperatuur te composteren of te verbranden.

Uitgebreide informatie over de kastanjemineermot is te vinden op de website van de Federal Office and Research Centre for Agriculture in Oostenrijk. Het adres is:

www.bfl.at/institut/phyto/kastanie/kmm_ge.htm

Frank Moens

'Dikke Boom pad' gerenoveerd

Op landgoed Verwolde in Laren (Gem. Lochem, Gld.) staat de dikste eik van ons land. De voorpagina van het laatste Bomen-nieuws van 1999 toonde de boom in een winters landschap.

De boom heeft een omtrek van meer dan 7,5 meter en is - bijna vanzelfsprekend - een toeristische attractie geworden: Om de oude eik te kunnen bereiken moet je een stukje lopen van de parkeerplaats bij huize Verwolde naar de

boom. Het ruim anderhalve kilometer lange pad naar de boom was in de loop der jaren in slechte staat geraakt. Dit was voor ondernemers uit de omgeving in 1996 aanleiding om met elkaar te proberen voldoende financiën bijeen te brengen om het pad te kunnen renoveren. Uiteindelijk is dit gelukt en op 25 maart j.l. vond de officiële heropening plaats. Dit gebeurde door Baron A.Ph.R.C. van der Borch van Verwolde en zijn vrouw. Als symbolische handeling plantte hij een jonge eik in de nabijheid van de 500(?)-jarige in aanwezigheid van tientallen genodigden.

Oudste polderboom neergelegd

EMMELOORD - In Emmeloord is een oude wilg aan de Kamperweg gekapt om plaats te maken voor een tweebaans autoweg, de N 50. Het gaat om de oudste boom van de Noordoostpolder, een wilg uit 1940 die geregistreerd stond bij de Bomenstichting om zijn monumentale waarde. Volgens Rijkswaterstaat was verplaatsen van de boom niet mogelijk gezien de voor een wilg hoge leeftijd van zestig jaar. Iets waar de Bomenstichting het niet mee eens was. "Een wilg kan makkelijk honderd jaar worden", was de

mening van Rob van Doesburg. Als pleister op de wonde heeft Rijkswaterstaat de enorme boom laten neerleggen op de hoek van de Kamperweg en de Schokkerringweg en gedeeltelijk laten ingraven. Men koestert de hoop dat de boom, die ouder is dan de polder zelf, uitlopers zal maken. Ook is er een groot aantal stekken van de wilg om de stam geplant. "Een vorm van landschapskunst" noemt Rijkswaterstaat het resultaat.

Pinetum Blijdenstein gered

HILVERSUM - In de tuin van Pinetum Blijdenstein in Hilversum groeit een coniferenverzameling die veertig ernstig bedreigde soorten telt. Er wordt daar hard gewerkt om deze soorten te vermeerderen en er is een uitwisseling van kennis en materiaal op gang gekomen met een coniferentuin in Schotland.

Dankzij het intensief werven van fondsen heeft de Streefvereniging Pinetum Blijdenstein het pinetum van de ondergang kunnen redden. De totaal f 2,6 miljoen die bij elkaar is gebracht levert genoeg rente op om de tuin en de collectie te onderhouden.

NATIONALE NATUUR & MILIEU MANIFESTATIE

'Vroege vogels' viert feest

Van olieverf en aquarel tot beelden, foto's, poëzie, cabaret en muziek. Het bos- en parklandschap rondom Kasteel Groeneveld in Baarn, is op zondag 28 mei bezaaid met een variatie aan kunst, geïnspireerd door het thema natuur en milieu. Het VARA-Radio 1 programma Vroege Vogels viert op de zondag feest. Naast een uniek kunstprogramma krijgt het publiek een overzicht van wat zich afspeelt op het gebied van duurzame ontwikkeling, milieu en natuur. Grensverleggende en vernieuwende initiatieven staan daarbij in het middelpunt. Minister Pronk van VROM en VARA-voorzitter Vera Keur openen de manifestatie op een feestelijk wijze.

Kunst, muziek en presentaties

Grote beschilderde doeken sieren de ingang van het kasteel. Deze werken zijn afkomstig van kunstenaars Sandra Kruisbink, Sam Drukker en Maarten Kramer. Verder staan grote foto's van Karel Tomei verspreid over het terrein. Doeken van Gerda Feenstra vullen een heel weiland en studenten van de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht maken verschillende kunstwerken die te maken hebben met duurzame ontwikkeling. Ateliers en galeries op het terrein tonen kunstenaars aan het werk met verschillende technieken variërend van computerkunst tot etsen.

Op verschillende podia in het park zijn opredens van 'licht klassieke' muziek. Ook popmuziek en meer experimentele artiesten komen aan bod, zoals Mathilde Santing, Skik en Wereldorkest. Bekende VARA-medewerkers waaronder Astrid Joosten, Kees Driehuis en Henk Westbroek presenteren de manifestatie.

Alle belangrijke natuur- en milieuorganisaties zijn vertegenwoordigd op het terrein. Ook de Bomenstichting treft u er aan. We laten kinderen kennismaken met de nestwarme van een boom en vereeuwigen dit op de foto.

Om van de ene plek naar de andere te komen staan verschillende bijzondere voertuigen klaar voor de bezoeker, zoals de 'oktofiets' en de taxi op groene stroom. Kortom voor iedereen is er wel wat te beleven.

Bereikbaarheid

De manifestatie op 28 mei duurt van 9.00 tot 17.00 uur. Kasteel Groeneveld ligt aan de westzijde van Baarn, nabij de afslag Baarn-Noord/Soest van de A1 (Amsterdam-Amersfoort). Per openbaar vervoer is Groeneveld eenvoudig te bereiken vanaf NS station Baarn. Er rijden pendelbussen of u kunt via het lommerrijke Baarn in ca. 20 minuten naar het kasteel lopen.

Nederlands bos in beeld

48 bladzijden, voorzien van foto's in kleur, kaartjes en tabellen
uitg: Stichting ProBos, Zeist
f 9,50 (incl. verzendkosten)
bestellen bij de uitgever:
tel. 030-6930130, fax 030-6933621
ISBN 90-6464-811-5

Nederlands bos in beeld is een mooi overzichtelijk boekje, met veel illustraties en kaderteksten. Mede hierdoor leest het goed. Het geeft een goed en volledig overzicht van de stand van zaken met betrekking tot het Nederlandse bos, waarbij verschillende actuele thema's aan bod komen. Het boekje is vooral informatief.

Voor professionals die in de bos- en natuursector werken, bevat 'Nederlands bos in beeld' veel bekende informatie. Voor hen zijn in het bijzonder de vele tabellen met cijfers relevant.

Het boekje is vooral nuttig voor de geïnteresseerden die niet of slechts zijdelings professioneel bezig zijn met bos. Het is een goede inleiding voor bestuurders, (vtijwillige) natuurbeschermers en scholieren. Een uitstekende basis voor werkstukken, erg leuk voor de bibliotheek van een middelbare school.

Judith Westerink

Beeldtentoonstelling Landgoed Schovenhorst

Landgoed Schovenhorst in Putten is bekend om zijn grote collectie uitheemse boomsoorten die in het Arboretum en de twee Pineta groeien. Van 14 mei 2000 tot 1 januari 2001 is er een

andere attractie te bezichtigen: een beeldtentoonstelling genaamd 'Beeld en Tijd' met dertig werken van een tiental hedendaagse kunstenaars. Inl.: 0341-351207

Ancient Trees

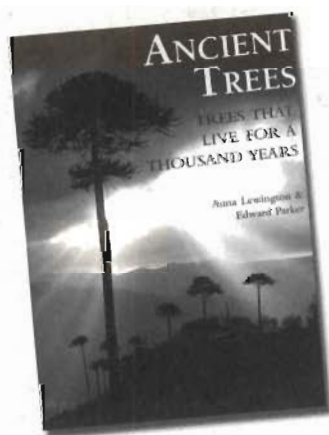
Trees That Live For 1000 Years
Anna Lewington & Edward Parker
kleur, 196 blz.
uitg.: Collins & Brown
ISBN 1-85585-704-9
prijs: ca. f 100,-

De ondertitel van dit indrukwekkende boek is "Trees That Live For 1000 Years". Door deze aparte invalshoek wordt ook bij niet-bomenkenners onmiddellijk de belangstelling gewekt. Hier gaat het niet zozeer om de individuele boom en niet specifiek om de alleroudeste zus of zo, maar domweg om langlevende bomen in de hele wereld.

Dit omvangrijke onderwerp is uitstekend uitgewerkt. De auteur Anna Lewington en fotograaf Edward Parker werkten beiden als consultant voor het WWF en speciaal voor

de Forests for Life

campagne van het WWF, toen zij op de gedachte kwamen voor dit boek. Zij kenden dus al veel van de oerbossen van de wereld en waren op de hoogte van de dreiging die de oude bomen van de wereld ondervinden. Het resultaat van hun werk is dus zeker een boek met een boodschap, maar dan wel in een zeer fraaie en boeiende verpakking. De fotografie van Edward Parker is buitengewoon mooi. Het fotograferen van bomen is door de pure grootte van het onderwerp al moeilijk, maar hier wordt ook nog eens het verband tussen de boom zelf en de groeiplaats in beeld gebracht. De foto van een van de laatste Aurucaria-bossen ter wereld lijkt vanaf een helikopter genomen, bij de Sequoia heeft Edward Parker én op z'n rug de stammen langs liggen kijken én hoge bergtoppen moeten beklimmen om zo'n uitzicht op de bomen vast te kunnen leggen. Bij de *Welwitschia mirabilis*, 'de laagste boom ter wereld' is hij zeer vroeg opgestaan om midden in de woestijn van Namibië een rozenvingerige dage-

raad op de foto te krijgen. Ook de oude bomen van onze streken worden in kaart gebracht, en hier heeft hij de moeite genomen om de bekende oude bomen op te zoeken, meestal meer van een soort. Ook de begeleidende tekst is van een bijzonder kaliber. Anna Lewington heeft iedere langlevende boom een uitgebreid eigen hoofdstuk meegegeven met voorop in het kort de feitelijke wetenswaardigheden. Om een voorbeeld te geven: van de reeds genoemde *Welwitschia mirabilis* zijn de oudste exemplaren meer dan 2.000 jaar oud en niet meer dan anderhalve meter hoog. En van de Baobab, *Adansonia*, komen maar liefst vijf verschillende soorten voor in Madagascar, terwijl alleen de *Adansonia digitata* in heel Afrika voorkomt. De uitleg voor de bijnaam 'onderstebovenboom' is dat de Baobab vaak als reactie op de hitte haar bladeren verliest en dat de kale takken dan op wortels lijken. Anna Lewington heeft zeer veel algemene informatie over de verschillende boomsoorten verzameld en gaat ook telkens in op de individuele, oudste boom zo die er is. Maar voor mij is de hoofdmoot de beschrijving van de leefomstandigheden en de historie van de mensen óm de boom. Dat maakt het boek fascinerend.

Florentine van Eeghen

Ziekte en schade in de tuin

Handleiding voor het voorkomen, herkennen en behandelen van problemen bij planten, bomen en struiken.
Pippa Greenwood en Andrew Halstead
vert. Hanneke van Dijk e.a.
224 bladzijden, gebonden
foto's kleur en zwart/wit
f.75,-

Een fraai boek met uitstekende en duidelijke foto's, waarbij de rotte appel, het aangetaste blad of de groene gaasvlieg goed zijn te herkennen. Problemen worden per symptoom, per plant en per aard beschreven. De symptomen worden vermeld bij o.a. bladeren (150 foto's), stengels en knoppen (70 foto's), bloemen, vruchten, bij gazons en zelfs in de grond.

Er komt veel aan bod, zoals het herkennen van nuttige dieren, van plaagdieren en hun levenscycli. Een gezonde tuin, natuurlijk evenwicht, grondsamenstelling of voedingsstoffen, het staat er allemaal. Ook chemische, natuurvriendelijke, biologische en preventieve maatregelen ontbreken niet.

Het A-Z van plaagdieren, ziekten en stoornissen rangschikt al het goed en kwaad heel overzichtelijk. Tenslotte een alfabetisch register van de problemen per plant: bomen, heesters, vaste planten, bloembollen, ook hier weer erg compleet.

Het boek geeft veel informatie over heel veel. Die veelheid vormt tevens de beperking ervan. Je mag niet verwachten dat in een boek van 224 bladzijden alle problemen van alle bomen, planten

en struiken worden opgepakt. Zo komen er 54 verschillende bomen aan bod. Dat zijn er heel wat en wat er staat is duidelijk en herkenbaar, maar de lezer

van Bomennieuws weet

dat er nog heel veel meer bomen zijn. Heb je bomen, eenjarigen, kamerplanten, aardbeien, gazon of tuinbonen, laat je dit boek cadeau doen. Heb je al die gewassen bij elkaar, koop het boek dan onmiddellijk, er staat vast wat van je gading in.

Douwe van der Heij

Jaarverslag 1999

Het jaarverslag van het afgelopen jaar is gereed en u kunt het kosteloos opvragen bij het secretariaat.

Bomennieuws

25e jaargang, nummer 2, zomer 2000

ISSN 0166-784 X

Een uitgave van de Bomenstichting te Utrecht

*Beschermvrouwe
Hare Majesteit de Koningin*

Verschijnt 4 X per jaar, oplage: 4500 stuks

Redactie:
Marjan van Elsland
Douwe van der Heij
Maartje Nelemans
Aart de Veer
Roelie de Weerd

Eindredactie:
Florentine van Eeghen

Hoofdreductie:
Frank Moens

Vormgeving:
Sander Appel, Frank Moens

Productie:
Celeste Koen

Aan dit nummer werkten mee:
Edwin Koot, San van der Molen,
Judith Westerink

Redactieadres:
Bomenstichting,
Oudegracht 201 bis, 3511 NG Utrecht
tel (030) 234 07 78, fax (030) 231 03 31
e-mail: bomensti@pz.nl
Internet:
<http://www.bomenstichting.nl>

Wilt u een artikel insturen, vraagt u dan eerst de richtlijnen en de mogelijke omvang op bij de hoofdredacteur.
De redactie beslist over de plaatsing.

Advertentie-exploitatie:
Bomenstichting, t.a.v. Frank Moens

Druk:
Van den Berg's Drukkerij - Maarn

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.

Gedrukt op Reviva offset 100 grams.

Bomennieuws is voor donateurs van de Bomenstichting gratis.

Donateur wordt u voor:

f40,- per jaar
65+ f 30,- per jaar

Doelstelling Bomenstichting

Onder het motto 'Met bomen meer mens' werkt de Bomenstichting aan haar doel: *de zorg en het respect voor bomen te bevorderen.*

Bestuur van de Bomenstichting
ir. H.R.F. Schotanus (voorzitter)
mw. ir. M. van Elsland (secretaris)
prof. drs. G..M. Vogely (penningmeester)
mr. J. W. Dieker
ir. H.M. Heijbroek
M. de Winter

Mei

5 mei t/m 4 juni

The Art of Trees – the Spirit of Wood

Thematoonstelling in Studio Arborhenum Eriolaan 27 te Rhenen.

Open: wekelijks van donderdag t/m zondag van 14.00 – 17.00 uur; zaterdagavond van 19.00 – 21.30 uur

Inlichtingen: 0317-613484

Zie ook artikel elders in dit nummer

13 en 14

Rhododendron-tuindagen Arboretum Trompenburg

Het grootste deel van de Rododendron-collectie staat in bloei. Gespecialiseerde kwekers bieden bomen, struiken, vaste planten en bollen en knollen aan. Vanaf 11.00 uur elk uur deelname aan een rondwandeling mogelijk.

Plaats: Honingerdijk 86 te Rotterdam

Open: 9.00 – 17.00 uur

Toegang: f 5,- p.p, kinderen tot 16 jaar onder begeleiding gratis

26 en 27

Manifestatie Bos en Bomen 2000

Tweejaarlijks terugkerende manifestatie met bosbouwberoepswedstrijden, klimwedstrijden, verschillende demonstraties en beurs in het teken van de "groene ruimte".

Plaats: Park Berg en Bos (naast de Apenheul) in Apeldoorn

28

VARA Natuur- en milieuspektakel

Bijeenkomst van vele organisaties die zich inzetten voor een betere leefomgeving of een duurzame samenleving.

Organisatie onder auspiciën van VARA Vroege Vogels

Plaats: Kasteel Groeneveld te Baarn

Open: 8.00 – 17.00 uur

Zie artikel elders in dit nummer

Juni

16 t/m 18

De grachtentuin in bloei

Aan de Amsterdamse grachten, tussen de Brouwersgracht en de Amstel, zijn circa 25 tuinen op 16, 17 en 18 juni geopend voor publiek. Statige oude bomen, zeldzame planten, fraaie tuinhuizen zijn te bewonderen in besloten percelen.

Agenda

Geopend: 10.00 – 17.00 uur

Passe-partout à f 15,- te verkrijgen bij alle entrees van de opengestelde tuinen. Panden zijn te herkennen aan een rode affiche aan de gevel.

Mogelijke startadressen: Museum Willer-Holthuysen, Herengracht 605, Keizersgracht 697 of Hotel Pulitzer, Prinsengracht 315-333.

September

30

Najaardonateursdag Bomenstichting

De dag zal in het teken staan van de presentatie van het boek Bomen en mensen. Het eerste exemplaar wordt in de middag uitgereikt.

Plaats: Wolfheze

Informatie volgt in Bomennieuws 3

Oktober

17

6e Dierckx-lezing

Bomen in het landschap

Lezing door landschapsarchitect Hans van Kempen.

aanvang: 20.00 uur

Plaats: Ontmoetingscentrum De Driehoek, Utrecht

Informatie volgt in Bomennieuws 3

31

Lustrum Nederlandse Tuinenstichting

De Nederlandse Tuinenstichting viert haar 20 jarig bestaan met een symposium. Zij organiseert in samenwerking met onder andere de Bomenstichting een dag voor belangstellenden die betrokken zijn bij de tuincultuur van ons land. Door middel van een informatiemarkt en diverse workshops kunnen de deelnemers kennis en ervaring uitwisselen. Bovendien wordt het belang van een actiever en doelgerichter monumentaal groenbeleid door de rijksoverheid, de provinciale- en gemeentelijke overheden belicht.

Nadere informatie: Nederlandse Tuinenstichting 020-623 50 58

Rijp & Groen

Paardebloemen

In de winkel, waar ik voer kwam halen voor mijn kippen, moest ik even wachten op een dame, die een middelkje zocht om haar gazon onkruidvrij te maken. "Het is op dit moment meer paardebloem dan gras" zei ze met een glimlachje naar mij, alsof ik haar wel zou begrijpen. Maar terwijl zij met de jongen van de winkel naar het goede vergif zocht, stond ik me te verbijten. Het liefst had ik haar aangesproken, maar dat doe je op zo'n moment natuurlijk niet. Je zegt niet: "Mevrouw, wat is er mis met paardebloemen" of: "Zet er gewoon een konijn bij, die beesten zijn er gek op". En ik durfde al helemaal niet te zeggen, dat het gebruik van vergif toch zeker niet meer van deze tijd is, want die kast daar, vol met 'middeljes' tegen algen, mossen, schimmels, insecten, slakken en ander ongerief bewees het tegendeel. Die dame en die jongeman, bloedserius en zonder enig voorbehoud bezig met het uitzoeken van het juiste vergif. Trouwens, wie ben ik? Ik mag dan wel een grasveldje hebben vol paardebloemen, ereprijs, boterbloemen en mos, ik kwam daar wel een zak graan halen, waar een gezin in de zuidelijke landen een week van had kunnen eten. Alleen maar omdat ik kippen zo gezellig vind, ze leggen niet eens veel eieren. Dus heb ik niks gezegd, maar stiekem vind ik dat vergif toch erger. Vandaar dit stukje.

Bomenstichting en paardebloemen?

Wie zich na het lezen van bovenstaand verhaaltje afvraagt of de Bomenstichting een beetje verdwaald is, hoeft zich niet ongerust te maken. In de eerste plaats mag ik van de redactie af en toe wel een beetje afdwalen, als het nog maar wel over natuurbescherming gaat. In de tweede plaats sluit dit stukje aardig aan op eerdere artikeltjes in Rijp en Groen, waarin ik mijn zorgen uitsprak over de groeiende afstand tussen mens en natuur. Al lezend in "Hoe God verdween uit Jorwerd" (Geert Mak) groeit die zorg. Er is geen band meer tussen een groot deel van de mensheid en planten, dieren en bomen. Het gevolg is, dat de natuur niet meer als vanzelfsprekend onderdeel van het leven wordt ervaren maar zelfs vaak als overlast. En overlast kun je en mag je bestrijden of het nou om brommerlawaaï en industriestank gaat of om paardebloemen en bomen? Moeilijk vraagstuk, waar de Bomenstichting gelukkig niet alleen voor staat. Maar als ik U nu heb kunnen overhalen om geen gif meer te gebruiken, voor wat dan ook, dan was die mevrouw met haar paardebloemetjesgazon toch nog ergens goed voor. Vandaar dit tweede stukje.

Onkruid vergaat niet

De strijd van die dame uit het eerste artikeltje tegen haar paardebloemen is eigenlijk ook wel een beetje een gevecht tegen de bierkaai, want hoe wil ze het ooit winnen van zo'n wilde, taai pionier als de paardebloem? Als ze deze zomer tevreden naar haar groene biljartlaken kijkt (of zou het bruinegelekt zijn door de vergiftigde planten?), realiseert ze zich waarschijnlijk niet, dat vanuit de verre omgeving het lichte pluïus alweer zaad heeft aangevoerd, waar ze volgend jaar de strijd mee zal moeten aanbinden. Zelfs al zou iedereen in een straal van 10 km rondom haar tuin de paardebloemen uitroeien, dan nog komen ze terug.

Zo'n zelfde verhaal gaat op voor bomen en bomenhaters *). De bomenhater wil in het voorjaar geen duizenden ontkiemende boomzaadjes uittrekken, geen schaduw in de zomer, geen afgevallen bladeren in de herfst en geen duizenden spreuwen, die 's winters in zijn bomen overwinteren. Maar hoe krijg je dat voor elkaar? Door een héél grote tuin te kopen en die te asfalteren. Dan nog kiemen er berkjes in de vorstscheuren en speelt de wind op het asfalt met herfstbladeren uit de wijde omgeving. Als hij zelf een kleine tuin heeft, moet hij al zijn burens zover krijgen, dat ze hun bomen omzagen en geen nieuwe meer planten. En dan nog voeren de wind en de dieren zaden aan, die op verborgen plekjes kiemen en opgroeien en zich ook weer gaan voortplanten. Ook dat is dus een onbegonnen strijd.

Kortom, er zijn twee redenen waarom we niet hoeven te wanhopen, ondanks het grote aantal natuurvervreemde mensen in ons land. In de eerste plaats omdat de natuur zelf onverwoestbaar is en eindeloos vindingrijk als het gaat om haar voortbestaan. In de tweede plaats kan één natuurliefhebber met een tuin vol wilde bomen en paardebloemen het opnemen tegen tien natuurhaters, want vanuit die ene tuin blijft de natuur terrein veroveren. Onkruid vergaat niet! En aangezien Nederland naar schatting 20% natuurliefhebbers telt (dus één op vijf!) en dat aantal gestaag groeit, zijn de onkruid- en bomenhaters aan de verliezende hand. Gelukkig!

*) De mensen, die ik hier voor het gemak even bomenhaters noem, zijn vaak wel natuurliefhebbers, maar zodra de bomen dicht bij hun huis staan, wordt de overlast belangrijker dan de liefde.

Marjan van Ehlend